

Benvinguts a la condició humana

El traductor

Joan Fontcuberta, in memoriam

La gent està obsessionada, des de l'alba del Romanticisme, per una idea d'originalitat que només té patent des de l'inici del segle XIX. El Romanticisme es va inventar el mite del "geni singular", del "geni creador", de "l'obra única i inimitable", i per això qualsevol còpia d'un quadre, per molt perfecta que sigui, és habitualment considerada un frau, i qualsevol traducció, de la llengua que sigui al català o a la llengua que vulgueu, sempre serà entesa com un subproducte, com una cosa mancada de mèrit i de genialitat.

Galdosa opinió, i maleïts els romàntics que, malgrat que es dediquessin ells mateixos a la traducció, a més del seu ofici suposadament "original", van escampar, almenys a Europa, la idea que va trobar, en llengua italiana, una expressió que ha fet saó: *Traduttore, traditore*. ¿Algú s'ha parat mai a pensar que un "escriptor original" té una idea i troba de seguida les paraules adequades per expressar-la, mentre que el traductor no troba cap idea –ja hi són totes, al llibre, de la mà de l'autor– però ha de trobar, amb una paciència infinita, l'expressió en la llengua de sortida que més s'assembla –ai! per desgràcia, mai del tot– a l'original que tradueix?

CARME ESTEVE / AELC

¿Tothom seria capaç de trobar de seguida l'equivalent català de l'expressió castellana *Si te he visto, no me acuerdo*? És obvi que *Si t'he vist, no me'n recordo* no existeix ni forçant la més gran imaginació catalana. El més correcte és dir una cosa ben diferent: *Tal dia farà un any*. I què me'n dieu d'*A trancas y barrancas*? Té una traducció que us ha de passar pel cap... ja sigui de seguida o a força de pensar-hi: *A empentes i rodolons*. Res a veure amb l'original. ¿Un *somiatruites* és un *sueña tortillas*, com deia Pla, per facècia? Doncs no: en castellà se'n diria, només aproximadament, un *iluminado*, un *inspirado* o un *alumbrado*.

Seny és del tot intradueïble: s'hi hauria de posar un substantiu amb dos o tres adjectius per donar exacta mesura del que vol dir la nostra paraula. *Cursi* ho diem, però no existeix en gairebé cap altra llengua que en castellà: l'anglès *camp* o *snobbish* només s'hi assemblen remotament.

Ara imagineu, lectors, un llibre de cinc-centes pàgines escrit en una llengua no pròpia que ha de ser traslladat a la nostra llengua. És una operació d'artesanía; de fet, és un disbarat. I, a pesar del disbarat que comporta tota traducció, Jeroni va traduir la Bíblia de l'hebreu; Erasme, el Nou Testament del grec; Valéry, les *Bucòliques* de Virgili del llatí. Gràcies a ells podem llegir tot això. I gràcies a Joan Fontcuberta podem llegir desenes de llibres que van ser escrits en alemany. ♦♦

ÀNGEL LLÀCER I JOEL JOAN

DAVID RUANO / TNC

ADA CASTELLS

ARA

Dos-cents anys després de la publicació de 'Frankenstein', el monstre reviu en forma d'adaptació teatral i d'homenatge literari

La vida no continua, la vida s'acaba sense demanar permís

"Jo havia treballat molt dur durant prop de dos anys amb l'únic propòsit d'infondre vida a un cos inanimat. M'havia privat de descans i de salut. Ho havia desitjat amb un ardor que excedia de molt la moderació. Però ara que havia acabat, la bellesa del somni s'esvaïa i l'horror i la repugnància m'omplien el cor. Incapaç de suportar l'aspecte de l'ésser que havia creat, vaig sortir corrents de l'habitació i vaig estar una bona estona caminant per la meua cambra, sense poder tranquil·litzar la meua ment per dormir".

Són paraules de Victor Frankenstein al capítol cinquè del clàssic de Mary Shelley, una autora que tenia només divuit anys –sembla mentida– quan va escriure una novel·la clau del Romanticisme: *Frankenstein*. L'adaptació teatral que n'ha fet Guillem Morales, per encàrrec de Carme Portaceli, comença en el moment de la creació. "La vida no continua, la vida s'acaba sense demanar permís, sense contemplacions, sense temps per a les últimes paraules –exclama Àngel Llàcer des de l'escenari del Teatre Nacional–. Per què hem de renunciar a tenir un control sobre l'existència?" Al llibre està molt present la idea de desafiar la divinitat, però Morales ha prefe-

rit subratllar el poder de la natura per damunt d'hipotètics déus. "La natura no és amable ni cruel, és indiferent al dolor, a la violència, a la destrucció", sentim en una escena de l'obra.

De la innocència a la saviesa per acabar tornant al no-res

La Criatura interpretada per Joel Joan se'ns fica a la butxaca amb la seva capacitat d'humanitzar-se. "Com més aprenc, menys entenc el que m'envolta", diu al vell De Lacey. Benvingut a la condició humana, monstre entranyable. La Criatura aprèn a parlar, a llegir, a pensar. I, sobretot, aprèn a odiar i a estimar. El camí dolorós que va de la innocència a la saviesa i que acaba en la tornada al no-res és també el camí que recorrem cadascun de nosaltres: naixem per una decisió aliena i no tenim altre remei que viure (i, doncs, aprendre) fins a la mort.

Coincidint amb el bicentenari de la publicació de la novel·la de Mary Shelley, l'editorial Comanegra salta a la narrativa catalana amb un projecte innovador, batejat amb el nom de *Matar el monstre*, que valdria la pena aplaudir ni que només fos per la gosadia. Es tracta d'un homenatge literari a *Frankenstein* en forma de set novel·les de set autors –Ada Castells, Susanna Rafart, Julià de

Jòdar, Jordi Coca, Núria Cadenes, Mar Bosch i Miquel de Palol– que aniran sortint al llarg del 2018 i que, llegides en conjunt, aspiren a dibuixar una mena de gran novel·la polifònica de Barcelona. Els escriptors van assumir tres condicionants: cada història havia d'estar ambientada en un any concret (1818, 1888, 1929, 1968, 1992, 2004 i 2018), havia de passar a Barcelona i havia d'incloure un mateix personatge secundari, que és una picada d'ullet al doctor Frankenstein. A sobre, aquest personatge misteriós amaga un secret que només es revela després de la lectura de tots set títols.

La història d'una dona que s'empodera si us plau per força

La primera novel·la del projecte va firmada per Ada Castells, es titula *La primavera pendent* i ja és a les llibreries. Ens presenta la història d'una dona que ha de portar tota sola el timó d'una fàbrica d'indianes. El seu home ha fugit a Anglaterra "amb el cap enfebrat per una idea" i ella es veu obligada a empoderar-se a l'estil antic, és a dir, sense fer servir el terme *empoderament*. El marit es diu Francesc Castany, un nom i cognom que evoquen –a la catalana– el científic turmentat que va immortalitzar Mary Shelley ara fa dos segles. ♦♦